

מערכות המוספים והקרבת המיוחד של שבת

הקדמה

פרקים כ"ח-כ"ט עוסקים בקרבן התמיד ובקרבת המוספים. התורה מצוה להקריב קרבן מוסף בשמונה זמנים מיוחדים: שבת, ראש חדש, חג המצות, חג השבועות, ראש השנה, יום הכפורים, חג הסוכות ושמיני עצרת. אבל כאשר מתבוננים בקרבנות המוספים רואים שיש רק ארבע מערכות של מוספים:

1. מוסף של שבת: שני כבשים.
 2. מוסף ראש חדש, מוסף חג המצות ומוסף חג השבועות: שני פרים, איל אחד ושבעה כבשים.
 3. מוסף ראש השנה, מוסף יום הכפורים ומוסף שמיני עצרת: פר אחד, איל אחד ושבעה כבשים.
 4. מוסף חג הסוכות: שלושה עשר פרים ביום הראשון, שיורדים עד שבעה פרים ביום השביעי, שני אילים וארבעה עשר כבשים.
- כל הקרבנות הללו הן עולות. בנוסף לכך יש עוד שער חטאת בכל המוספים, מלבד בשבת.

יש לשאול מספר שאלות:

1. מדוע הקרבן של ראש חדש, חג המצות וחג השבועות זהה?
2. מדוע הקרבן של ראש השנה, יום הכפורים ושמיני עצרת זהה?
3. מדוע בחג הסוכות יש ריבוי גדול של קרבנות?
4. מדוע בשבת יש רק שני כבשים, בניגוד לכל המוספים שיש בהם לכל הפחות שבעה כבשים ופר ואיל?
5. מדוע בשבת אין שער חטאת?

חז"ל והמפרשים הסבירו את הסיבה לחלק מהקרבת, ומאמר זה יחולק לשני חלקים: חלקו הראשון יעסוק בהסבר המוספים בכללותם, והחלק השני יעסוק במוסף המיוחד של שבת.

חלק א: שלש המערכות של מוספי החגים

א. מה משותף לראש חדש, לחג המצות ולחג השבועות?

1. הקשר בין חג המצות וחג השבועות

הקרבן שמקריבים בחג המצות ובחג השבועות זהה. מה משותף לשני חגים אלו? התשובה פשוטה: בחג המצות יצאנו ממצרים, ובחג השבועות קיבלנו את התורה, שהיא היתה תכלית יציאת מצרים. לכן אנו גם סופרים את ספירת העומר, כדי לבטא את הקשר בין חג המצות לחג השבועות.

כך כתב ספר החינוך במצות ספירת העומר (מצוה שו): "משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, וכמו שכתוב: 'אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי' (ירמיהו לג, כה). והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים, כדי שיקבלו התורה בסיני, ויקיימוה. וכמו שאמר ד' למשה: 'וזה לך האות כי אנכי שלחתיך: בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה' (שמות ג, יב). ופירוש הפסוק: כלומר הוציאך אותם ממצרים יהיה לך אות שתעבדון את האלקים על ההר הזה, כלומר שתקבלו התורה, שהיא העיקר הגדול, שבשביל זה הם נגאלים, והיא תכלית הטובה שלהם, וענין גדול הוא להם, יותר מן החירות מעבדות. ולכן יעשה ד' למשה אות צאתם מעבדות לקבלת התורה, כי הטפל עושין אות לעולם אל העיקר. ומפני כן, כי היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות. כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא".

הרמב"ן הפליג עוד יותר בקשר שבין חג המצות וחג השבועות וכתב שימי ספירת העומר הם כעין ימי חול המועד שבין חג המצות לחג השבועות!
זו לשון הרמב"ן בפרשת אמר (ויקרא כג, ל): "וציוה בחג המצות שבעה ימים בקדושה לפניהם ולאחריהם, כי כולם קדושים ובתוכם ד', ומנה ממנו תשעה וארבעים יום שבעה שבועות כימי עולם, וקדש יום שמיני כשמיני של חג, והימים הספורים בינתיים כחולו של מועד בין הראשון והשמיני בחג, והוא יום מתן תורה, שהראם בו את אשו הגדולה ודבריו שמעו מתוך האש. ולכך יקראו רבותינו ז"ל בכל מקום חג השבועות 'עצרת', כי הוא כיום שמיני של חג שקראו הכתוב כן".

2. מה הקשר בין חג המצות וחג השבועות לראש חדש?

יש לשאול: מה הקשר בין ראש חדש לבין חג המצות וחג השבועות?

א. נסיון להסבר על פי הרמב"ן

לכאורה יש לומר שגם ראש חדש מבטא את גאולתנו ממצרים!

הכיצד?

כך כתב הרמב"ן בפרשת בא (שמות יב, ב): "וטעם 'החדש הזה לכם ראש חדשים' - שימנו אותו ישראל 'חדש הראשון', וממנו ימנו כל החדשים 'שני' ו'שלישי', עד תשלום השנה בשנים עשר חדש, **כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול. כי בכל עת שנזכיר החדשים יהיה הנס נזכר.** ועל כן אין לחדשים שם בתורה, אלא יאמר: 'בחדש השלישי' (להלן יט, א), ואומר: 'ויהי בשנה השנית בחדש השני נעלה העני' (במדבר י, יא), 'ובחדש השביעי באחד לחודש' וגו' (שם כט, א), וכן כולם. וכמו שתהיה הזכירה ביום השבת במנותינו ממנו 'אחד בשבת' ו'שני בשבת', כאשר אפרש (להלן כ, ח), **כך הזכירה ביציאת מצרים במנותינו 'החדש הראשון' ו'החדש השני' ו'השלישי' לגאולתנו.** שאין המנין הזה לשנה, שהרי תחילת שנותינו מתשרי, דכתיב: 'וחג האסיף תקופת השנה' (להלן לד, כב), וכתיב: 'בצאת השנה' (שם כג, טז). אם כן כשנקרא לחדש ניסן 'ראשון', ולתשרי 'שביעי', פתרונו: ראשון לגאולה, ושביעי אליה. וזה טעם 'ראשון הוא לכם', שאיננו ראשון בשנה, אבל הוא ראשון **לכם**, שנקרא לו לזכרון גאולתנו"¹.

אם כן לפי הרמב"ן המנין לחדשים מבטא את אמונתנו ביציאת מצרים, בדיוק

כמו חג המצות!

אבל יש לשאול: הרי הרמב"ן כאן לא עסק כלל בענינו של ראש חדש, כלומר: ביום התחדשות הירח, אלא בענינו של החדש הראשון, כלומר: בציווי שנמנה לגאולת מצרים, ולא לתקופת השנה השמשית, שמתחילה מתשרי. אבל לפי דברי הרמב"ן עדיין יכולנו למנות לגאולת מצרים, גם בלא למנות לראש חדש, שתלוי

¹ הוסיף שם הרמב"ן: "וכבר הזכירו רבותינו זה הענין, ואמרו: 'שמות חדשים עלו עמנו מבבל' (ירושלמי ראש השנה א, ב, בראשית רבה מח, ט), כי מתחילה לא היו להם שמות אצלנו. והסבה בזה, כי מתחילה היה מניינם זכר ליציאת מצרים, אבל כאשר עלינו מבבל, ונתקיים מה שאמר הכתוב: 'ולא יאמר עוד חי ד' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ד' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון' (ירמיה טז, יד-טו), חזרנו לקרוא החדשים בשם שנקראים בארץ בבל, להזכיר כי שם עמדנו ומשם העלנו ד' יתברך. כי אלה השמות 'ניסן', 'אייר', וזולתם שמות פרסיים, ולא ימצא רק בספרי נביאי בבל (זכריה א, ז, עזרא ו, טו, נחמיה א, א) ובמגילת אסתר (ג, ז). ולכן אמר הכתוב: 'בחדש הראשון הוא חדש ניסן' (שם), כמו: 'הפיל פור הוא הגורל' (שם). ועוד היום הגוים בארצות פרס ומדי כך הם קוראים אותם 'ניסן' ו'תשרי', וכולם כמונו. והנה נזכיר בחדשים הגאולה השנית כאשר עשינו עד הנה בראשונה".

בלבנה, אלא למנות לתקופות החמה, שתלויות בשמש, ושתקופת ניסן תהיה הראשונה בשנה, זכר לגאולתנו ממצרים, ולא לתקופת תשרי, שבה מתחילה השנה.

ב. הסבר על פי הספורנו

יש לומר הסבר אחר, שבזה שאנו מונים ללבנה ולא לחמה, אנו מבטאים שאנו עם ד', וכל מה שיש לנו הוא מד', כשם שבחג המצות אנו מבטאים שד' הוציא אותנו ממצרים, ובחג השבועות אנו מבטאים שד' נתן לנו את תורתו. כיצד?
 כך כתב הספורנו בפרשתנו (כח, יא): "ובראשי חדשיכם - הנה יום ראש חדש היה מנהג לישראל שיהיה יום קודש בצד מה, כמו שהעיד באמרו: 'אשר נסתרת שם ביום המעשה' (שמואל א כ, יט). וזה יורה שלא היה יום ראש חדש אצלם יום מעשה. ולכן ייחס אותו לישראל באמרו 'ראשי חדשיכם', ולא כן כתב במועדים, שלא כתב בשבת: 'שבתכם', ולא: 'ביום בכוריים', ולא: 'ביום סוכותיכם'.²
 וטעם מנהגם זה היה כי אמנם הצלחת ישראל בעולם הזה היא בצד מה דומה לענין הירח, אשר אין לה בעצמה אור כלל, זולתי מה שתקבל מזולתה... ולא השתמשו בכתר מלכות תמיד כמו שאר האומות. אבל היה זה להם לעתים, כפי שפע האור העליון עליהם. ובלעדיו הלכו חשכים ואין נוגה למו, כמו שיקרה ללבנה כשלא תקבל אור השמש. כי 'אין מזל לישראל' (שבת קנו ע"א), ולא אור כלל מעצמם, זולתי אור הא-ל יתברך, בהיותם לרצון. ובכן נקרא הא-ל יתברך אצל הנביאים 'אור ישראל', כאמרו: 'והיה אור ישראל לאש' (ישעיה י, ז). וכן העיד באמרו: 'ד' אורי וישע' (תהלים כז, א)".
 לפי הספורנו עם ישראל כמו הלבנה: מקבל את כל כוחו מד'.

ג. הסבר על פי רבנו בחיי

עוד כתב רבנו בחיי שבזה שאנו מונים ללבנה אנו מבטאים את האמונה בגאולה העתידה.
 כך כתב רבנו בחיי (שמות יב, ב): "ועוד במדרש (שמות רבה טו, כג): 'החדש הזה לכם - בעולם הזה החדש הזה לכם'. ובאור הענין, שלכם הוא שתהיו מונים בו, לפי שישראל מונים ללבנה, ונמסרה הלבנה לישראל שימנו בה, לומר לך: מה הלבנה נראית ביום ובלילה, כך ישראל בעולם הזה ובעולם הבא. וזרעו של עשו מונים לחמה, שהוא המאור הגדול, ויהיה המאור הגדול לקטן, שהקב"ה קראו קטן,

² יש לשאול שלכאורה התורה כן מיחסת את חג השבועות לעם ישראל ואומרת: "בשבעת ימיכם" (כח, כו)! כתב על כך הספורנו: "בשבועותיכם - בשביל 'שבועות חקות קציר' (ירמיה ה, כד) ששמרתי לכם". וכוונתו שאין זה שם החג, אלא השבועות שבהם ישראל קצרו את התבואה.

שנאמר: 'הנה קטן נתתיך בגוים' (ירמיה מט, יד). והמאור הקטן לגדול, זה ישראל, שהקב"ה קראו גדול, שנאמר: 'ומי גוי גדולי' (דברים ד, ח). וזרעו של המונין לחמה עתידין הם שידונו בו, שנאמר: 'ולקח אותם היום הבאי' (מלאכי ג, יט). משל למלך שקדש אשה וכתב לה מתנות מועטות. כיון שבא לנשאה, כתב לה מתנות מרובות. כך בעולם הזה הקדוש ברוך הוא ארס את ישראל, דכתיב: 'וארשתך לי לעולם' (הושע ב, כא), ולא מסר לה אלא הלבנה בלבד, שנאמר: 'החדש הזה לכם', אבל לימות המשיח יהיו נשואין שנאמר: 'כי בוועליך עושיך ד' צב-אות שמו' (ישעיה נד, ה). ובאותה שעה הקדוש ברוך הוא מוסר להם את הכל, שנאמר: 'והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע' (דניאל יב, ג).

בזה שאנו מונים ללבנה אנו מבטאים את האמונה בגאולה העתידה, כשם שבחג המצות אנו מודים לדי על גאולת מצרים, ומתוך כך מאמינים בגאולה העתידה.

היכן מצאנו שבחג המצות טמון שצריך להאמין בגאולה העתידה? כך כתב הסמ"ק (במצוה א'): "לידע שאותו שברא שמים וארץ, הוא לבדו מושל מעלה ומטה ובארבע רוחות, כדכתיב: 'אנכי ד' אלקיך' (שמות כ, ב)... והוא הוציאנו ממצרים ועשה לנו את כל הנפלאות... ובזה תלוי מה שאמרו חכמים (שבת לא ע"א) ששואלין לאדם לאחר מיתה בשעת דינו: 'ציפית לישועה?' והיכן כתיב מצוה זו? אלא שמע מינה בזה תלוי, שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים, דכתיב: 'אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתך מארץ מצרים'... הכי קאמר: כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם, כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ד' אלקיכם, ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם. וכן יושיענו ברחמי שנית, כדכתיב: יושב וקבצך מכל העמים' (דברים ל, ג)³.

³ כן כתב רש"י על הפסוק "אהיה אשר אהיה" (שמות ג, יד): "אהיה - עמם בצרה זו, אשר אהיה - עמם בשעבוד שאר מלכויות!"

כעין זה כתב גם בספר הכוזרי (ג, יא בסופו): "ואם יביאהו השטן לידי יאוש באמרו: 'התחיינה העצמות האלה?' (יחזקאל לו, ג), כי מאד נמחה רשמנו בין הגוים, וזכרנו נשכח, כמה שנאמר: 'יבשו עצמותינו, ואבדה תקותנו, נגזרנו לנו' (שם, יא) - יחשוב על נס יציאת מצרים, ועל כל מה שנאמר ביכמה מעלות טובות למקום עלינו, ואז לא יפלא בעיניו איך נשוב לקדמתנו" (תרגום אבן שמואל). ועיין גם בספר "אלה המצוות" (לרב משה חגיז) במצות סיפור יציאת מצרים (מצוה כא) שכתב: "שהוא עתיד לגאול אותנו על ידי נביא, כאשר גאל את אבותינו על ידי משה רבינו עליו השלום...". ועיין גם ברשב"א בפירושי ההגדות לברכות יב ע"ב (הובאו גם ב"עין יעקב" שם). עיין עוד בסידור "אוצר התפילות" (עמוד רכז) בביאור "עיון תפילה" שכתב: "זכירת יציאת מצרים - אף על פי שכבר הזכרנו אותה בקריאת שמע של שחרית שתי פעמים, ובקריאת שמע של ערבית שתי פעמים, נזכרנה עוד פעם ביום, כדי לקבוע ולחזק בלבנו את האמונה והביטחון שגואלנו חזק, ד' צב-אות שמו, ומי שגאל את אבותינו ממצרים, הוא יגאל אותנו בקרוב". בדבריו האחרונים רמז המחבר

ב. מה משותף לראש השנה, ליום הכפורים ולשמיני עצרת?

1. הקשר בין ראש השנה ויום הכפורים

הקרבת שמקריבים בראש השנה וביום הכפורים זהה. המשותף לשני החגים הללו הוא פשוט: שניהם ימים של דין וחזרה בתשובה, כידוע ומפורסם, ועיין עוד בסמוך⁴.

2. האם עניינו של שמיני עצרת זהה לראש השנה ויום הכפורים?

הקרבת שמקריבים בשמיני עצרת זהה לקרבנות של ראש השנה ויום הכפורים. נשאלת השאלה: האם משמעות הדבר היא שהוא יום דין כמותם? כתב הספורנו ב"כוונות התורה" (פרק י"ג): "במוסף ראש חדש וחג המצות וחג השבועות היו 'פרים שנים', מורים על שני החלקים הראשונים המכוונים בתורה בכללה, על צד הכוונה הראשונה כנזכר, שהם יראת ד' יתברך ואהבתו. אמנם **בראש השנה ויום הכפורים** יהיה הפר במוספין אחד בלבד, כי היה עיקר העסק בהם בחלק **יראת ד' בלבד**, ולא בהלל וזמרה, אשר הם מאהבתו, כמו בשאר המועדים, כאמרם ז"ל: 'אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וישראל אומרים שירה?!' (ראש השנה לב ע"ב). וכן **בשמיני עצרת**, אשר הוא מורה על ימות המשיח, או העולם הבא, אין שם אלא פר אחד בלבד. וזה כי אמנם יהיה רוב העסק אז **באהבתו יתברך בלבד**, כאמרם (פסחים נ ע"א): 'העולם הבא כולו ביו"ד ה"א', שהוא מדת הרחמים שממנה האהבה, ואמרו ז"ל: 'והתהלכתי בתוכם (ויקרא כו, יב) - אטייל עמכם בגן עדן, ולא תהיו מזדעזעין מפני' (רש"י שם מתורת כהנים)". לפי זה עניינו של שמיני עצרת שונה מאד מראש השנה ומיום הכפורים, עוד יותר משאר החגים. אמנם הקרבן זהה, אבל הפר של ראש השנה ויום הכפורים מבטא את יראת ד', ואילו הפר של שמיני עצרת מבטא את אהבת ד'⁵!

לתפילת 'ברכת החודש', ולפי זה עולה שלימוד זה מיציאת מצרים רמוז כבר בדברי חז"ל מתקני התפילות!

⁴ עיין בהרחבה במאמרים על ראש השנה ועל יום הכפורים ועל היחס שביניהם בספרי "הדר המועדים ירח האיתנים".

⁵ עיין בהרחבה במאמר "מה ענינו של שמיני עצרת?", בספרי הנזכר בהערה הקודמת.

ג. מדוע קרבן חג הסוכות שונה מקרבנות שאר החגים?

בחג הסוכות יש ריבוי גדול של קרבנות: פרים, שזורים משלושה עשר עד לשבעה, ובסך הכל שבעים. שני אילים וארבעה עשר כבשים, בניגוד לאיל אחד ושבעה כבשים שמקריבים בשאר המועדים. מה הסיבה?

1. מדוע ציוותה התורה להקריב שבעים פרים בחג הסוכות?

כתב רש"י (כט, יח): "פרי החג שבעים הם, כנגד שבעים אומות שמתמעטים והולכים, סימן כליה להם, ובימי המקדש היו מגינין עליהם מן היסורין".
כתב המהר"ל ב"גור אריה": "הוקשה לו פירושו, דלעולם 'מעלין בקדש ולא מורידין' (ברכות כח ע"א), וכאן מורידין בקרבנות! ומתוך שהשבעים פרים נגד האומות, שהם כלים והולכים, ולכך מתמעטים".

נראה מדבריו ששבעים האומות שכלות והולכות זוהי עובדה, ולכן הפרים יכולים להתמעט, בניגוד לכלל "מעלין בקדש ולא מורידין". אבל הקרבנות אינם כדי "שיהיו מתמעטים והולכים", אלא אדרבא, כדי להגן עליהם מן היסורים!
כן משמע גם מהגמרא במסכת סוכה (נה ע"ב): "הני שבעים פרים כנגד מי? כנגד שבעים אומות... אמר רבי יוחנן: אוי להם לגויים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו: בזמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר עליהן, ועכשיו מי מכפר עליהן?".
הסביר רש"י: "שבעים פרים - פרי החג שבעים הם, חוץ משל שמיני, כנגד שבעים אומות, לכפר עליהם, שירדו גשמים בכל העולם, לפי שנידונין בחג על המים".

מרש"י עולה ששבעים הפרים שישראל מקריבים, מכפרים על אומות העולם, ומקריבים אותם דווקא בחג הסוכות, כדי שאומות העולם יזכו לגשם.
מדוע אנו צריכים לכפר על הגויים? כיון שעם ישראל הוא "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו) ו"הלב שבאומות" (כוזרי ב, לו), עלינו מוטל לדאוג לכל הבריאה כולה.⁶

2. מדוע יש ריבוי אילים וכבשים בחג הסוכות?

בכל החגים התורה מצוה להקריב איל אחד ושבעה כבשים, ואילו בחג הסוכות התורה מצוה להקריב שני אילים וארבעה עשר כבשים. מדוע?
נראה לענות על כך שתי תשובות:

⁶ עיין בהרחבה במאמר "מדוע מקיפים את הבימה ומדוע אומרים הושענות בחג הסוכות?", בספרי הנ"ל.

1. מספר האילים והכבשים כפול כדי לבטא שענינו של עם ישראל הוא כפול: מצד מעלתו מצד עצמו, ומצד היותו "הלב שבאומות". ודווקא בחג הסוכות שבו מקריבים כנגד האומות מתגלה יותר ענין זה.⁷
2. מספר האילים והכבשים כפול כדי לבטא שענינו של חג הסוכות הוא כפול: מצד אחד הוא אחד משלושת הרגלים, ומצד שני הוא אחד מחגי תשרי, כפי שהוסבר ענין זה בהרחבה במקום אחר.⁸

חלק ב: קרבן מוסף של שבת

- בפרשת מוסף של שבת יש שני פסוקים בלבד, וכך נאמר בהם:
- ט. "וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים, ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו.
- י. עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה".
- כאשר משוים את המוסף של השבת לשאר המוספים רואים שיש בו מספר שינויים:
1. יש בו רק שני כבשים, בניגוד לכל המוספים שיש בהם לכל הפחות שבעה כבשים ופר ואיל.
 2. אין בו שעיר חטאת.
 3. לא נאמרה בו לא לשון הקרבה ולא לשון עשייה, לשונות שנאמרו בכל שאר המוספים.
- מה הסיבה לשינויים אלו?

א. מדוע קרבן שבת מועט מכל הקרבנות?

שאל הרא"ש: "וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים - יש תימה: מפני מה קרבן שבת מועט מכל הקרבנות? והלא שבת חביבה עליו יותר מכל המועדים!"⁹

בצורה ציורית יותר כתבו "דעת זקנים מבעלי התוספות": "וביום השבת - איתא בשוחר טוב¹⁰: לכל המוספים לא תמצא מוסף מועט כשבת. ועל דבר זה קראה שבת תגר לפני הקדוש ברוך הוא".

⁷ הסבר בני יקירי הרב בניהו נ"י.

⁸ עיין במאמר "מדוע הופרדו מצוות חג הסוכות בפרשת אמר", בספרי הנ"ל.

⁹ היכן מצאנו שהשבת חביבה מכל המועדים? עיין בפירוש הרא"ש שמות כ, י: "מצות שבת חביבה היא על הקדוש ברוך הוא, שקראה 'אות'". ועיין גם במאמר "השבת אות גדולה היא בינינו שבחתי בכס" ובמאמר "עשרה דברים נאמר בהם 'ברית'" בספרי "הדר התורה" שמות בפרשת כי תשא. עוד נאמר בתפילה: "חמדת ימים אותו קראת".

1. הסבר החזקוני

כתב החזקוני: "שני כבשים - לא הטריח הקדוש ברוך הוא במוסף של שבת יותר מדאי, אלא המוסף שוה לתמיד".

בדברי החזקוני שני חלקים: מדוע הקרבן מועט, ומדוע הוא כולל דווקא שני כבשים.

על החלק הראשון ענה החזקוני שהקב"ה לא רצה להטריח את ישראל.

ניתן להבין את דבריו בשני אופנים:

א. מפני שהשבת ניתנה למנוחה, שלא כמו החגים, לכן לא רצה הקב"ה להטריח בה את ישראל.

היכן מצאנו שרק השבת ניתנה למנוחה ולא החגים?

בתפילות השבת אנו אומרים: "רצה נא במנוחתנו", וכן: "וינוחו בה כל ישראל מקדשי שמך", מה שאין אומרים כן בתפילות החגים, אפילו לא ביום הכפורים, אף על פי שאסורות בו כל המלאכות כמו בשבת. ובמנוחה של שבת מוסיפים: "יום מנוחה וקדושה לעמך נתת".

בתפילות החגים כאשר הם חלים בשבת מוסיפים: "ותתן לנו ד' אלקינו באהבה **שבתות למנוחה**", ו"רצה נא במנוחתנו".

גם בברכות ההפטרה של שבת אומרים: "יום השבת הזה, שנתת לנו ד' אלקינו **לקדושה ולמנוחה**, לכבוד ולתפארת". מה שאין כן בחגים, שבהם אין מזכירים מנוחה, אלא אומרים: "יום חג פלוני הזה, שנתת לנו ד' אלקינו **לששון ולשמחה**, לכבוד ולתפארת". ובראש השנה וביום הכפורים, שאין מזכירים בהם ששון ושמחה, אומרים: "יום הזכרון הזה, שנתת לנו ד' אלקינו לכבוד ולתפארת", ו"יום הכפורים הזה, שנתת לנו ד' אלקינו, **למחילה ולסליחה ולכפרה, ולמחול בו את כל עוונותינו**, לכבוד ולתפארת". וכאשר חל החג בשבת מוסיפים את ההוספות של שבת.

ב. מפני שהשבת חוזרת כל שבוע, שלא כמו החגים, לכן לא רצה הקב"ה להטריח בה את ישראל מבחינה ההוצאה הממונית: "התורה חסה על ממונם של ישראל" (ראש השנה כז ע"א)¹¹.

¹⁰ עיין במדרש שוחר טוב תהלים ראש מזמור צב, וכן בילקוט שמעוני שם ח"ב רמז תתמג, וכן בילקוט שמעוני בפרשת בשלח רמז רסא, המובאים לקמן, שם כתוב קצת אחרת מהמובא כאן.

¹¹ הסבר בני יקירי הרב בניהו נ"י. ועיין בגמרא שם ובמנחות פט ע"א שאומרים כן גם בציבור. ועיין גם במדרש ויקרא רבה (כא, יא) על השאלה מדוע הכהן הגדול לובש בגדי לבן ביום הכפורים: "רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אומר: בשביל לחוס על ממונן של ישראל". פירש הרש"ש: דהא טעונים גניזה לדעת רבי חייא (יומא יב ע"ב). ואף לדעת רבי דוסא אין משתמש בהם ביום הכפורים

בחלק השני ענה החזקוני על השאלה שמתעוררת לפי דבריו בחלק הראשון:
 אם כך - שיהיה רק קרבן אחד!
 על כך ענה החזקוני שהמוסף של שבת שוה לתמיד.
 מדוע המוסף של שבת צריך להיות שוה לתמיד?
 אפשר לומר שאף על פי שדי' רצה למעט בהקרבה של שבת, כפי שהתבאר, מכל
 מקום לא היה מכובד שהמוסף של שבת יהיה פחות מקרבן התמיד, ולכן ציוה ד'
 שהוא יהיה שוה לקרבן התמיד.

2. הסבר הרא"ש ובעלי התוספות

הסבר דומה להסבר החזקוני כתב הרא"ש: "ויש לומר דרצה הקדוש ברוך
 הוא שלא להטריח את בניו להקריב אלא שנים. לפי שכל מעשה שבת ועונשיה
 ואזהרותיה ותענוגיה כפולים הם: 'שבת שבתון', 'מחלליה מות יומת', 'זכור
 ושמור', 'לחם משנה', 'וקראת לשבת עונג ולקדוש ד' מכובד', לפיכך הקרבן שנים".
 בדברי הרא"ש גם כן שני חלקים: מדוע הקרבן מועט, ומדוע הוא כולל דווקא
 שני כבשים.

על החלק הראשון ענה הרא"ש כמו החזקוני, שהקב"ה לא רצה להטריח את
 ישראל, וכמו שהתבאר.

אלא שלפי זה יש לשאול: שיהיה רק קרבן אחד!

על כך ענה הרא"ש שכל מעשה שבת ועונשיה ואזהרותיה ותענוגיה כפולים,
 לפיכך הקרבן כפול¹².

כעין דבריו בחלק השני כתבו גם "דעת זקנים מבעלי התוספות", בהוספת שני
 דברים: "אמר לה הקדוש ברוך הוא: הנה שזהו קרבן מוסף הראוי לך, לפי שכל
 מעשיך כפולים:

שיר כפול, שנאמר: 'מזמור שיר ליום השבת',

עונג כפול, שנאמר: 'וקראת לשבת עונג ולקדוש ד' מכובד'.

עונשו כפול, שנאמר: 'מחלליה מות יומת',

אחר, כדאיתא ביומא שם, ואבני אפוד היו יקרים מאד, עיין בקדושין (לא ע"א) בעובדא דדמא בן
 נתינה".

¹² עיין ב"בית יוסף" אורח חיים סימן רסג שכתב: "וימה שכתב: 'ויש שמכוונים לעשות שתי פתילות,
 אחת כנגד זכור ואחת כנגד שמור'. כן כתב ה'כל בו' בסימן כ"ד (זו ריש ע"א): 'בתנחומא מצאתי: כל
 מילי דשבת [כפול] שני כבשים, מזמור שיר ליום השבת, לחם משנה, זכור ושמור. ונראה שהמנהג על
 זה להדליק שני נרות". המהדירים העירו שלפנינו בתנחומא לא מצאו מדרש זה, אבל כעין זה מופיע
 במדרש שוחר טוב תהלים ראש מזמור צב, וכן בילקוט שמעוני שם ח"ב רמז תתמג, וכן בילקוט
 שמעוני בפרשת בשלח רמז רסא.

לחם כפול - לחם משנה.
לפיכך ראוי קרבן שלך להיות כפול.
וזהו שאנו אומרים במוסף של שבת: 'להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי', מה
שלא נאמר בכל המוספין".
מה הענין בכך שכל מעשי השבת כפולים?
אפשר שהכוונה היא להדגיש שיש בשבת שני צדדים: גם עדות שלנו על כך שדי
ברא את העולם, וגם עדות של הקב"ה עלינו שאנו עמו המיוחד לו.
כך כתבו התוספות במסכת חגיגה (ג ע"ב): "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ -
אמרינן במדרש: שלושה מעידין זה על זה: ישראל ושבת והקדוש ברוך הוא.
ישראל והקדוש ברוך הוא מעידים על השבת שהוא יום מנוחה.
ישראל ושבת על הקדוש ברוך הוא שהוא אחד.
הקדוש ברוך הוא ושבת על ישראל שהם יחידים באומות".
והדברים התבארו בהרחבה במאמר "השבת - אות גדולה היא בינינו שבחרתי
בכם", בפרשת כי תשא.

3. הסבר נוסף של בעלי התוספות ורבנו בחיי

עוד הוסיפו ה"דעת זקנים מבעלי התוספות" משל:
"משל למלך שאמר לעבדיו: הכינו סעודה לבני.
הכינו להם שני מיני מאכלים.
לאחר שסעדו, ציוה המלך להכין לו סעודתו.
אמרו לו עבדיו: מה נכין לך?
אמר להם: ולבני מה הכינותם?
אמרו לו: כך וכך.
אמר להם: ולי כמו כן. אל תכינו יותר מבני.
כך הקדוש ברוך הוא נתן לבני ישראל לחם משנה ביום השבת, לפיכך ציוה להקריב
גם כן לחם משנה. וזהו: 'וביום השבת שני כבשים'".
מהמשך דבריהם של בעלי התוספות נראה כאילו המשל מתאים לעיקרון
שכתבו שמעשי השבת כפולים, אבל מעיון במשל עולה שהוא טעם בפני עצמו,
שמתאים בעיקר לכפילות של הלחם משנה, ואולי גם לעונג הכפול, אבל ודאי שאין
הוא מתאים לעונשיה כפולים.

אכן רבנו בחיי הביא גם הוא את שאלת בעלי התוספות, את תשובתם, ואת
המשל, ומשמע ממנו בפירוש שהמשל הוא טעם בפני עצמו.

כך כתב רבנו בחיי (בפסוק ט'): "וביום השבת שני כבשים - בשלושה החגים, גם בראש חדש, וכן בראש השנה ויום הכפורים, תמצא בכל יום שבעה כבשים, מלבד עולת התמיד. וכאן בשבת לא ציוה להקריב כי אם שני כבשים... וטעם שלא היו כי אם שנים מפני שהשבת כבודו כפול. 'זכור ושמור', 'את שבתותי תשמרו', ולכך באו כל עניני שבת כפולים: עומר כפול, אזהרותיו כפולות, שכרו כפול, עונשו כפול, שירו כפול, קרבנו כפול. ובמדרש: אמר הקדוש ברוך הוא: אין אני רוצה שתביאו לי בשבת יותר מכם, מה אתם שתי סעודות אף אני שני כבשים".

ממה שרבנו בחיי הביא לפני המשל פתיחה חדשה: "ובמדרש", משמע שהמשל הוא טעם בפני עצמו. ולפי הסבר זה מוסף השבת בא לבטא את הקשר המיוחד שבין הקדוש ברוך הוא לעם ישראל, שאנו כבניו של ד' ולכן סעודתו כביכול דומה לסעודתנו.

ב. מדוע אין בשבת שעיר חטאת?

על השאלה מדוע לא ציוותה התורה להקריב בשבת קרבן חטאת כתב החזקוני: "ולא נאמר בה חטאת כמו בשאר מוספין, מפני כבוד השבת, שאין לשחוט בשבת דבר הנאכל לשום אדם, אלא כל הקרבתו לגבוה". כלומר: כיון שבחטאת הבשר נאכל לכהנים לא ציוותה התורה להקריב חטאת בשבת, אלא רק עולות, שכולן לגבוה. המשיך החזקוני וכתב: "ואף על גב דמוספי חטאת קרבין בה, כגון בשבת דראש חדש, ושבת דיום טוב, מכל מקום במוסף שבת דעלמא עבד רחמנא היכרא". כלומר: לפי טעם זה היה מתאים שכאשר ראש חדש חל בשבת, או אחד מהחגים חל בשבת, לא יקריבו באותה שבת את החטאת של אותו ראש חדש, או של אותו חג. והרי הדין הוא שחטאות ראשי חדשים וחגים קרבות בשבת! ענה על כך החזקוני שאף על פי שחטאות ראשי חדשים וחגים קרבים בשבת, מכל מקום יש הכר במוסף של שבת מצד עצמו שבו אין חטאת.

ג. מדוע לא נאמרה בשבת לשון הקרבה ולשון עשייה?

עוד כתב החזקוני: "וביום השבת - בכל הקרבנות כתיב ביה הקרבה, או עשייה¹³, ובשבת הואיל ונאסרה בה מלאכה, מפני כבודה לא נאמר בקרבנותיה הקרבה ועשייה, כאילו אין מלאכה נעשית בהם".

¹³ בכל החגים כתוב: "והקרבתם", ורק בראש השנה כתוב: "ועשיתם". ועיין על כך בתלמוד הירושלמי במסכת ראש השנה פ"ד ה"ח, וב"משנה ברורה" בסימן תקפ"א ס"ק ו'.

לכאורה יש לשאול: הרי גם ביום הכפורים נאסרה כל מלאכה, ומדוע אמרה בו התורה לשון הקרבה?
באמת לא קשה, כיון שהתורה גם ציוותה להקריב בו קרבנות רבים!¹⁴ וכבר התבאר שאף על פי שגם ביום הכפורים נאסרו כל המלאכות, מכל מקום הוא לא ניתן למנוחה, אלא לסליחה ולכפרה.

סיכום

- א. למרות שהתורה מצוה להקריב קרבן מוסף בשמונה זמנים מיוחדים, יש רק ארבע מערכות של מוספים.
- ב. מוסף חג המצות ומוסף חג השבועות זהים, כיון שתכלית יציאת מצרים היתה מתן תורה.
- ג. מוסף ראש חדש זהה למוסף חג המצות, כיון ששניהם מלמדים שאנו תלויים בדי' ושניהם מחזקים בנו את האמונה בגאולה העתידה.
- ד. מוסף ראש השנה ומוסף יום הכפורים זהים, כיון שענינם זהה: התשובה והיראה מפני הדין.
- ה. מוסף שמיני עצרת זהה למוסף ראש השנה ולמוסף יום הכפורים, אבל ענינו שונה מהם, שהם באו לתשובה וליראה, ואילו שמיני עצרת ענינו אהבת ד'.
- ו. מוסף חג הסוכות שונה מכל מערכות הקרבנות, שמקריבים בו שבעים פרים, כנגד שבעים אומות העולם.
- ז. במוסף חג הסוכות מספר האילים והכבשים כפול, כדי לבטא שענינו כפול: הוא גם אחד משלש הרגלים וגם אחד מחגי תשרי.
- ח. במוסף השבת יש שלושה דברים מיוחדים: מיעוט הקרבן, אי הקרבת החטאת ואי הכתיבה של לשון הקרבה או עשייה, וכולם הם למעלתה של השבת: שלא לטרור בה, ושלא להקריב בה קרבן שלא כולו עולה לגבוה, וכאילו אין עושים בה מלאכה!
- ט. אף על פי שהתורה לא רצתה שנטרר בשבת, מכל מקום ציוותה התורה שנקריב בה שני כבשים ולא רק כבש אחד משלושה טעמים: שלא יהיה קרבנה פחות מקרבן התמיד, כיון שכל מעשיה של השבת כפולים, כדי לבטא את האהבה הגדולה שאוהב הקב"ה את ישראל, שמאכלו כביכול, כמו המאכל שלנו.
- י. באופן כללי למדנו שגם לפרשה שעוסקת רק במספר בעלי חיים שאותם צריך להקריב בכל אחד מהמועדים מצאו רבותינו טעמים מתוקים!

¹⁴ עיין במוספי יום הכפורים בפרשתנו, שעליהם דברנו בחלק הראשון של המאמר בפ"ב, ובפרשת אחרי מות פרק ט"ז, ועיין בהרחבה בארבעת המאמרים על עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים בספרי "הדר המועדים ירח האיתנים".